

NatuurNabij

Contactblad IVN Eemland

Winter 2019/2020 Jaargang 47

Bestuur en Werkgroepen

Bestuur

Harm Jan Luth, voorzitter
voorzitter@ivn-eemland.nl

Piet van Dijk, secretaris
secretaris@ivn-eemland.nl

Roel van Wijk, penningmeester
penningmeester@ivn-eemland.nl

Miriam Kollaard, bestuurslid

Secretariaat IVN Eemland
Turfstreek 95
3766 HT Soest

Gezamenlijk e-mailadres:
bestuur@ivn-eemland.nl

Ledenadministratie
Ineke Bergefurt
ledenadministratie@ivn-eemland.nl

Werkgroepen

Communicatie

NatuurNabij, afdelingsblad
Piet van Dijk, Hans Hover (opmaak), Miriam Kollaard.
natuurnabij@ivn-eemland.nl

Nieuwsbrief IVN Eemland:
Piet van Dijk
secretaris@ivn-eemland.nl

Website IVN Eemland www.ivn.nl/afdeling/eemland
Bettie Walland
webredactie@ivn-eemland.nl

Cursussen

Henk-Jan Strang
cursussen@ivn-eemland.nl

Duurzaamheid

Göran Christiansson
duurzaamheid@ivn-eemland.nl

Eemnes

Nelleke Bary
eemnes@ivn-eemland.nl

Excursies

Corry Heus
excursies@ivn-eemland.nl

Fotografie

Dick Nagelhout
fotografie@ivn-eemland.nl

Libellen & Vlinders

Dick Nagelhout
libellen-vlinders@ivn-eemland.nl

Natuur- en Milieubeleid

Vacature
bestuur@ivn-eemland.nl

Natuurpaden

Harry van den Deijssel
natuurpaden@ivn-eemland.nl

Natuurwerkgroep Bunschoten

Wim Smeets
bunschoten@ivn-eemland.nl

Padden

Tim de Wolf
padden@ivn-eemland.nl

Planten

Jasper Willemsen
planten@ivn-eemland.nl

Scholen

Mary van der Bijl en Alma Dijkgraaf
scholen@ivn-eemland.nl

Vogels

ijsvogels@ivn-eemland.nl;
roofvogels@ivn-eemland.nl
uilenwerkgroepsoest.17@gmail.com

Wandelingen

Tanneke Voorintholt
wandelingen@ivn-eemland.nl

Weidevogels

Roel van Wijk
weidevogels@ivn-eemland.nl

Foto voorpagina, man en vrouw nonnetje.
Foto Hans Hover

NatuurNabij

Voorwoord

Welkom in het winternummer van de NatuurNabij. Een gevarieerd nummer met tal van onderwerpen: paddenstoelen en tapuiten, de boomgaard van Paleis Soestdijk, een vlinderpad, de zandoorworm (wie kent hem niet?), alles wat je altijd hebt willen weten over het paradijsje Het Soesterveen, en nog veel meer. Met wederom veel dank aan de leden die mooie artikelen schrijven en prachtige foto's insturen! Want hierdoor leren we de natuur in het mooie gebied waarin we wonen, weer een stukje beter kennen.

De redactie wenst jullie een mooi en groen 2020!

Column van de voorzitter	4
De Stulp	5
Paleis Soestdijk	10
Prachtige herfst	12
Zandoorworm	13
Vlinderpad	14
Tapuiten/fotografen op pad	15
Soesterveen	16

Kramsvogel. Foto Hans Hover

Colofon

NatuurNabij Afdelingsblad van IVN Eemland
www.ivn.nl/afdeling/eemland

Secretariaat IVN Eemland
secretaris@ivn-eemland.nl

Contributie/donatie 2019

Leden: € 20,00

Donateurs: € 15,00

Gezinsleden: € 5,0

Jeugdleden: € 5,00

Ledenadministratie
ledenadministratie@ivn-eemland.nl

Redactie
Piet van Dijk, Hans Hover (opmaak), Miriam Kollaard

Drukker
BladNL te Maarssen

Kopij
natuurnabij@ivn-eemland.nl

Column van de voorzitter

Eetbare houtwal

Het is alweer een paar jaar geleden dat IVN Eemland werd verrijkt met de Werkgroep Duurzaamheid. Eén van hun doelen was meer eetbaar groen (noten, bessen e.d.) in Soest aan te planten. Begin 2017 kwam Goran Christiansson met een projectvoorstel voor de IVN Natuurgidsenopleiding: De Eetbare Houtwal, een multi-productief landschapselement. Dit was helemaal het project voor Wim Kok en mij. Wim richtte zich op de ontwikkeling van eetbaar groen op de Kinderboerderij De Veenweide en ik op een eetbare houtwal op ons terrein Eycken-dal.

Oude wens

Voor mij betekende dit de vervulling van een oude wens: een soort scriptie schrijven over houtwallen. Dat wilde ik vroeger al tijdens mijn studie historische geografie. Maar dat mocht toen niet omdat mijn docent vond dat er te weinig literatuur over beschikbaar was. Ecologisch zijn houtwallen zeer van belang. In ons projectverslag heb ik het

als volgt beschreven: " Houtwallen vormen een samenballing van vele (historische) cultuur- en natuurwaarden. Misschien zijn het wel de mooiste natuureservaten in Nederland!"

Aanpak

Dan begint het overleg met de gemeente Soest via de landschapscoördinator van Erfgoed Utrecht. Dat begint goed met tekeningen en een beplantingsplan. Over de soorten planten worden we het niet eens. Geen tamme kastanje, geen walnoot, want de beplanting moet passen binnen het vigerende bestemmingsplan en het landschapsbeheersplan, en bestaat met name uit streekinheemse eetbare planten.

Deze beperkingen hebben we geaccepteerd en dus gaan we verder met bomen als wilde appel en peer, zoete kers en zomereik en (boom)heesters als vlier, vogelkers, hazelaar, hulst, sleedoorn, vuilboom, lijsterbes en enkel wilde rozen.

Bij elkaar toch een interessante en gevarieerde lijst. De wal ligt inmiddels langs de Biltseweg met grond van de afgegraven natuurvriendelijke oever aan de kant van het Oude Grachtje. Overigens leek het stikstofbesluit het hele proces nog verder te vertragen omdat er geen overtollige grond afgevoerd mocht worden. In onderling overleg is toen besloten de houtwal aanzienlijk hoger te maken dan de oorspronkelijke planning. De grond bleef dus op ons terrein. Als de beplanting er op staat valt dat niet meer zo op.

Al met al zijn we bijna drie jaar verder. De voltallige gemeenteraad van Soest die laatst op bezoek kwam, was zeer te spreken over dit voorbeeld van privaat-publieke samenwerking op het gebied van natuurontwikkeling. Wij trouwens ook!

Met dank aan de initiatiefnemers van onze werkgroep "Duurzaamheid"

Harm Jan Luth

De echte IVN-er laat zich niets in de weg leggen

Weer en wind, onmogelijke houdingen: alles wordt getrotseerd voor een mooi natuurmoment!

*Op zoek naar rossig haarmos
foto Theo Hövels*

Natuur en Landschap op De Stulp

Door Dick Nagelhout

De Stulp. Luchtfoto Staatsbosbeheer

Geschiedenis

De Utrechtse Heuvelrug is ontstaan tijdens de voorlaatste ijstijd. De stuwwal loopt van het Gooi tot de Rijn bij Rhenen. Tussen Soest, Baarn, Hilversum en Bilthoven ligt een vlakker deel. Laat in de ijstijd werden nog wat heuvels opgestuwd zoals de Soester Eng en de Hoge Vuursche. Dit vlakke deel wordt wel de Laagte van Pijnenburg genoemd, een verborgen schoonheid van de Heuvelrug in de woorden van het Utrechts Landschap.

Naast bossen kwamen hier op natte plaatsen ook hoogvenen tot ontwikkeling. De grote behoefte aan brandstof in de Middeleeuwen leidde tot boskap, het ontstaan van heide en zandverstuivingen daar waar een te gretig beroep gedaan werd op deze grondstoffen. Veel hoogveen werd afgegraven om de turf te gebruiken. Er zijn nu nog drie meter diepe wijken te zien waarover de turf werd afgevoerd. Waar mogelijk werd landbouw bedreven. Er is nog een stuifdijk - met hier direct achter een diepe slenk - zichtbaar die diende om landbouwgrond te beschermen tegen het stuifzand. De Stulp ligt in de gemeente Baarn grofweg tussen het bos van Paleis

Soestdijk, Pijnenburg, het Nonnenland en Lage Vuursche. Het gebied is eeuwenlang in eigendom geweest van ridders, kooplieden en freules en - na de nodige bestuurlijke verwickelingen - sinds 1966 van Staatsbosbeheer. Dit stuk bos werd onteigend van de fam. Bosch van Drakestein omdat er te veel hout werd gekapt zonder dat hiervoor een noodzaak was, maar na 1980 werd een groot deel van het bos open gemaakt voor heide. Dit werd mede gedaan door vrijwilligers. Om de heide open te houden en variatie aan te brengen in de flora worden sinds 1983 tot op de dag van vandaag Charolais koeien ingezet. Door de jaren heen wisselden de aantallen. Los daarvan zijn er in het groeiseizoen meer koeien dan in het najaar wanneer minder voedingsstoffen aanwezig zijn. Een omheining van prikkeldraad (en gladdraad om zoveel mogelijk vogelslachtoffers te voorkomen) zorgt ervoor dat koeien en mensen gestuurd kunnen eten en recreëren. Alleen het Pluismeer wordt een natuurreservaat waar je een vergunning nodig hebt om er te mogen komen.

Het gebied van ca 60 hectare laat zich onderverdelen in vier stukken: het Pluismeer in het zuidwesten, het

Gentianenven in het noordoosten, de daartussen gelegen heide en het bosgedeelte in het noorden en westen.

Pluismeer

Als je het hebt over De Stulp dan denken veel mensen gelijk aan het Pluismeer. Hier hebben veel mensen uit de omgeving voor het eerst op de schaats gestaan. De ontstaansgeschiedenis van het Pluismeer is niet helemaal duidelijk. Vroeger bevond zich hier hoogveen dat grotendeels is afgegraven. De turf werd afgevoerd naar Utrecht en Amsterdam. Op een stafkaart uit 1873 is een brede sloot te zien. Vermoedelijk is het Pluismeer dus een restant van veenafgravingen. Het ven werd gevoed door regenwater. De naam is waarschijnlijk afgeleid van veenpluis dat hier in botanisch rijke tijden veel meer voorkwam dan nu. Er konden vroeger nog zes soorten veenmos gevonden worden, nu nog twee. Typische libellensoorten van vennen en hoogveen zoals venglazenmakers, venwitsnuitlibellen en maanwaterjuffers scheerden hier over het water.

Helaas is het Pluismeer in de loop der tijd nogal aangetast. Tussen 1938 en 1940 was hier een lokale opslag van munitie dat tevens tijdens de oorlog door de Duitsers

is gebruikt. In 1960 werd aan de rand van het Pluismeer een kalkzandsteenbedrijf opgericht welke ruim 10 jaar zou draaien. Kalkhoudend afvalwater en afvalresten liepen in het ven. Zeker in de beginjaren liepen hier teveel koeien rond die de oevers vertraptten. De ommekeer kwam in de jaren '90. Er werd meer bos verwijderd en het meer werd uitgebaggerd. Om de zuurgraad aanvaardbaar te houden werd van het waterschap toestemming gekregen om 10.000 m3 grondwater op te pompen om de zuurgraad te verlagen. Bijzonder was dat de verwachte badkuip voor het vasthouden van water, niet bleek te bestaan uit een relatief dunne laag

Koraaljuffers bij het Pluismeer

De koraaljuffer is in Nederland vrij algemeen, maar in het westen en ook in Utrecht komt hij vrijwel niet voor. Hij lijkt nogal op de vuurjuffer, maar hij heeft oranje poten. Die van de vuurjuffer zijn zwart. Het is dus een kwestie van goed kijken wanneer je een rode juffer tegenkomt. Volgens een studie van Kees Goudsmits zijn ze hier vroeger niet waargenomen. In 2011 en 2014 zagen we er een bij het Pluismeer. In 2015 tellen we er opeens 16. De daarop volgende jaren zijn het er ongeveer 300. Navraag bij de Vlinderstichting leerde dat zo'n explosie bij juffers wel vaker voorkomt, maar het was voor ons toch een bijzondere ervaring. Vorig en afgelopen jaar waren er wat minder maar dat gold voor meer soorten. Wel zat er nu ook eentje in mijn tuin.

ondoorlaatbare grond, maar uit een dikke laag met allemaal dunne laagjes waardoor wel horizontaal water kon toestromen maar niet verticaal kon weglopen. Hierdoor stroomt er water van een grotere oppervlakte toe. Het effect is nog versterkt bij het kappen van veel direct in de omgeving staande bomen. Wat zien we er nu? De Libellen en Vlinderwerkgroep van IVN Eemland heeft een vergunning om enkele keren per jaar het gebied te bezoeken. Ook enkele ander personen mogen het gebied in. Jaarlijks

Paddenstoelen roze kaaszwam. Foto José Dekker

tellen we een paar duizend libellen, verdeeld over ongeveer 20 soorten.

In het water komt de kleine watersalamander voor. Daarboven dobberen wilde eend, dodaars, nijlgans en brandgans. Incidenteel broedt hier de geoorde fuut. Aan de rand van het water komt veel pitrus voor, maar gelukkig verschijnt op enkele plekken klein zonnedauw. Vlakbij het water (en trouwens ook bij het Gentianenven) is het zeldzamemoeraswolfsklauwgevonden.

Er heeft ook klokjesgentiaan gestaan, maar die heeft de veranderingen en het grote aanbod van stikstof niet overleefd. Op de oostelijke punt komt nog hoogveen voor waar je verrassend ver in weg kunt zakken. Vanuit zijn onwaarschijnlijk goed verstopte horst kijkt een buizerd hoe je er weer uitkomt.

De heide

De noordoever van het Pluismeer grenst aan heide, maar het grotere heidegebied vinden we verder noordoostelijk. Hier

Vervellingshuidje van een veldkrekel. Foto Violet Middelma en Remco Vos

liggen dekzanden uit de laatste ijstijd. Door winderosie vormden zich karakteristieke plateau'tjes en laagten die nu nog duidelijk zichtbaar zijn. Het geheel is begroeid met struikhei en enkele solitaire bomen. Hier en daar komt nog een heel klein stukje zandverstuiving voor. In het voorjaar bloeien hier reusachtige krentenbomen. Violet en Remco troffen hier de afgelopen 10 jaar zeldzame nachtvlinders aan met prachtige namen als pluimzakdrager, variabele heidebladroller en heideringelrups. Ook de veldkrekkel en de heidesabelsprinkhaan voelen zich hier thuis, evenals de korstmosrenspin en de gewone mijnspeen (die merkwaardigerwijs ook zeldzaam is).

Deze zomer zagen ze hier een velduil opvliegen. Zouden ze hier gebroed hebben? Vooral in het voorjaar kunnen we ook boomleeuweriken, boompiepers en roodborsttapuiten horen. De geelgors is voor het laatst in 1989 gesignaleerd, maar de afname geldt voor heel Nederland. In 1981 verdween de nachtzwaluw. Afgelopen zomer dacht ik de typische, ratelende roep te horen, maar bij nader inzien bleek dat een tractor te zijn. Ze nemen landelijk in aantal toe en het gebied is er geschikt voor. Dus wie weet. In de zomer vliegen altijd wel wat boomvalken over de heide die – net als wij – op zoek zijn naar libellen. Zo nu en dan verschijnt 's winters een klapkruis.

Aan de zuidrand van de heide is langs het druk belopen pad door Staatsbosbeheer een steilwandje afgegraven. Hier kun je de opbouw van het gebied aflezen uit de verschillend gekleurde bodemlaagjes. De steile wandjes langs het pad en bij de plateau'tjes op De Stulp bieden huisvesting aan viltbijen. Er onder zie je trechttertjes in het mulle zand waaronder de larve van de mierenleeuw zich heeft verstopt. Vooral mieren zijn het slachtoffer als ze langs de ronde zandkorrels naar beneden glijden.

Aan de zuidkant van de heide ligt het Biezenven. Het Biezenven – het woord zegt het al – was een zeer nat gebiedje waar in het begin van de jaren '80 het water via een sloten patroon naar Pijnenburg wegvloede. In overleg met de eigenaar van Pijnenburg is een dubbele sloot gegraven die het mogelijk maakt het waterpeil te beïnvloeden.

Met gevaar voor eigen leven stappen we over het prikkeldraad en tellen we libellen en vlinders. Ook hier zien we venwitsnuitlibellen en in goede jaren doet het stukje qua soorten libellen nauwelijks onder voor de andere natte delen van De Stulp. De heide daar is ook een overwinteringsplaats voor tientallen bruine winterjuffers. Op enkele kaal gemaakte stukken komt ook hier klein zonnedaauw voor. Nog iets zuidelijker huist een sperwer.

Het Gentianenven

Aan de noordoostkant van De Stulp vinden we het Gentianenven. Het ven en

Gentianenven

Dit ven dankt haar naam aan de klokjesgentianen. Het is een meerjarige plant die 15 à 20 jaar oud kan worden. De kiemplanten blijven soms een of meer jaren ondergronds. Het is typisch een plant van voedselarme, natte heide. Eens was hier een rijke vegetatie wordt in een NJN studie uit 1974 opgemerkt. Anderen geven aan dat er sinds begin jaren '80 een afname was. In de jaren '90 was het aantal planten gestabiliseerd op 50 stuks waarvan 20 bloeiden. Bijna ieder jaar zien we in augustus op dezelfde plek nog enkele planten bloeien. De afname van klokjesgentiaan (en wellicht ook van lavendelhei) is te wijten aan een te verzuurde bodem als gevolg van de hoge stikstofuitstoot in de laatste decennia. Of de achteruitgang te maken heeft met de begrazing door koeien is niet duidelijk. Ze groeien graag op plaatsen waar afbraak van humus plaats vindt bijvoorbeeld door betreding of plaggen. Bij het Biezenven hebben we ook enkele planten gevonden aan de rand van een koeienpaadje.

Gentianenven. Foto Dick Nagelhout

enkele geulen en gaten in de buurt worden gevuld met regenwater. Het ven ligt langs een wandelpad. Het bankje dat er staat geeft een mooi overzicht en is altijd bezet. Vanaf half maart kunnen hier al vuurjuffers en noordse witsnuitlibellen worden gezien. Tot november vliegen heidelibellen en tengere pantserjuffers rond. Kikkers proberen de libellen te vangen en dat lukt regelmatig. Bij dit ven komt ook een populatie van de zeldzame venwitsnuitlibel voor. Door de grote droogte van 2018 lag het maanden droog. Ook dit jaar kende een heel droge periode. Alleen in een enkele geul stond nog wat water. Op die plek is dit jaar 1 venwitsnuitlibel gezien. Hopelijk houden ze het vol. Iets hogerop leeft een populatie grijze zandbijen met hun parasiet, de roodharige wespebij.

Krentenboom. Foto Dick Nagelhout

In 2010 zijn hier nog wat pollen van de zeldzame lavendelhei gevonden. Bij de laatste vegetatiekartering in 2016 is er nog naar gezocht, maar ze zijn niet meer aangetroffen. We moeten het hier doen met struikhei en op de nattere gedeelten dophei, ook mooi. Vrijwel elk jaar zien we hier heideblauwtjes, een soort van vochtige heide die landelijk gestaag achteruit gaat.

Als we door het gebied struinen komen we vaak ringslangen tegen. Vroeger kwamen op De Stulp ook adders en gladde slangen voor. De laatste adder is in 1973 gezien. De zandhagedis is er niet meer. Ze schijnen niet van koeien te houden. De levendbarende hagedis en de hazelworm zijn wel vaste bewoners van het gebied. Deze zomer buitelden raven boven ons hoofd, achterna gezeten door een kraai. Ze broeden op koninklijke grond en zijn hier dus te gast. Helemaal aan de zuidkant heeft José afgelopen winter de zeer zeldzame roze kaaszwam gevonden.

Het bos

Het bosgedeelte ten noorden van het Pluismeer en de heide neemt ongeveer de helft van De Stulp in beslag. Op een licht heuvelachtig terrein staat gemengd loof-naaldbos waar een aantal wandelpaden, een ruiterspad en een mountainbike route doorheen lopen. Er liggen een aantal zgn. forten, stuifheuvelds waarop zich bomen hebben gevestigd welke door vorm en

ligging het bos een stabiel karakter geven. Qua biodiversiteit is het wat minder interessant dan de rest van De Stulp. Wel bevindt zich ten noorden van het Pluismeer een oude boskern, een restant van oorspronkelijk bos met vaak nog een bijzondere flora. Volgens een provinciale studie betreft het een 'bijzonder waardevolle' oude boskern met fraaie spaartelgen en hakhoutstoven van zomereik. Naast de onvermijdelijke braamstruiken komen ook veel

Grijze zandbij. Foto Dick Nagelhout

bosbesstruikjes voor.

In het bos leven konijnen, eekhoorns en een aantal reeën. Ook hier is er een woningtekort: er ligt een grote dassenburcht met zo'n 20 pijpen die mede bewoond wordt door een vos. Op de grens tussen bos en heide komen groentjes voor, vlinders die je vanwege de schutkleur eigenlijk alleen ziet als ze zich verplaatsen. Vermeldenswaard is het voorkomen van de kleine bonte specht, een vogel ter grootte van een flinke mus die je eerder hoort dan ziet. Regelmatig zien we kruisbekken die na het eten van de zaden van naaldbomen in de vennen van De Stulp komen drinken.

Tot slot

Cijfers over het aantal libellen en vlinders geven aan dat De Stulp een relatief rijk natuurgebied is. Het is waar, geelvlekheidelibel, venglazenmaker en maanwaterjuffer hebben we hier niet meer gezien. Maar er zijn ook nieuwkomers. Bijna de helft van de 66 inheemse libellen komt hier de laatste jaren voor. Violet en Remco hebben op De Stulp 550 soorten nachtvlinders gezien, bijna 25% van wat in ons land rondvliegt. Van de 53 soorten dagvlinders in ons land is ruim 40% aanwezig. Bij sommige soorten, zoals zoogdieren en vogels, moet je bedenken dat het gebied relatief klein is. Daar zal een uitwisseling zijn met andere gebieden in de omgeving. Vooral

de natuurwaarde van het bos van Paleis Soestdijk is groot onder meer vanwege het ontbreken van recreanten, tot nu toe.

Met dank aan leden van de Fotowerkgroep, de Libellen en Vlinderwerkgroep en speciaal Violet en Remco, José, Alma, Jelly, Wanda Floor-Zwart en Rein Berends.

Praktische informatie

Er is een aantal wandelroutes die het gebied doorkruisen. Een witte paaltjesroute van ruim 3 km start bij Recreatiegebied De Kuil van Drakensteyn in Lage Vuursche.

Het Pluismeer kan goed bekeken worden vanaf een vogelkijkhut.

Niet iedereen ziet de bordjes, maar honden moeten aan de lijn.

In het begraaide gebied moet je overstaphekjes passeren en uiteraard opletten bij de koeien.

Belangrijkste bronnen

J.T. Wildschut, H.J. Brijker, E. van den Dool. Oude boskernen van de Utrechtse Heuvelrug Provincie Utrecht, mei 2004.

Fred Alleijn. Broedvogels van De Stulp en het Pluismeer. Vogelwacht Utrecht.

Kees Goudsmits. Veranderingen in de libellenfauna van het Pluismeer bij Baarn.

In NVL-Nieuwsbrief nummer 5, juni 2001.

Persoonlijke mededelingen Rein Berends en Wanda Floor-Zwart van Staatsbosbeheer.

Archief Staatsbosbeheer.

H.A. Visscher. Op Geopad naar de heide van de Stulp bij Lage Vuursche - waar de wind plateautjes vormde. Stichting Nationaal Landschapskundig Museum 'Telluris', december 2018.

www.waarneming.nl

3 november 2019

Zittende koe

Bij een wandeling door de Eemnesser polders werd mijn aandacht getrokken door een koe, die op haar kont zat. En dat niet alleen maar ook door de twee dames links en rechts van haar die me aankeken met een blik van "wat sta je nou te kijken, zo zit ze altijd!"

Als volwaardig lid van de Fotowerkgroep heb ik bijna altijd een camera bij me maar toen - zal je altijd zien - niet. Gelukkig bood mijn iPhone uitkomst! Deze foto is opgenomen in de placemat collectie van de werkgroep en is met ruime voorsprong de meest verkochte! Tot in Amerika aan toe (met dank aan Martine) prijkt hij aan een muur of ligt gewoon op tafel!

Hans Visser

Voormalige kwekerij en boomgaard tegenover Paleis Soestdijk

Wim Kok

Bezoekers open dag voor de kas en appelhuisje. Foto 'Eiko.nl'

Recht tegenover Paleis Soestdijk langs de Praamgracht en net op het grondgebied van Baarn ligt de voormalige kwekerij en boomgaard van Paleis Soestdijk. Enigszins verstopt achter hoge beukenhagen. Op deze twee hectaren grond van het paleis bevinden zich enkele oude boomgaarden met veel appels en peren en enkele pruimen en walnoten. Er staan ook een houten 'appelhuisje', blokhut en oude kas. Er zijn meerdere kassen geweest, o.a. voor de lathyruskweek voor koningin Juliana. Er is ook een heestertuin (forsythia's, sering, prunussen e.d.), een rij hulstbomen met bessen, Amerikaanse eiken-strubben (rode herfstkleur), allemaal voor de siertakken of bloemstukken voor het paleis. En een voormalige moestuin. Er ligt een stuk weiland naast.

Deze voormalige kwekerij en boomgaard is sinds 2005, dus 15 jaar lang, verwaarloosd. Alleen het gras werd gemaaid en de beukenheggen werden eenmaal per jaar geknipt. De heestertuin en moestuin zijn overwoekerd door wilde bramen, brandnetels etc. De bramen

woekeren ook in de heggen. De fruitbomen waren een dichte wirwar geworden van kruisende en opgaande takken. Bij de hulst groeit Japanse duizendknoop.

Nieuwe plannen

Göran Christiansson en Wim Kok hebben

met de nieuwe eigenaren van het Paleis een afspraak kunnen maken. Sinds maart 2019 mogen zij, samen met anderen verenigd in de stichting Trees for Peace, dit terrein onderhouden en gebruiken. Ook is 'Mariekes bloemen' uit Baarn aangesloten; Marieke kweekt er nu bloemen in een pluktuin. En een imker heeft er zes bijenkasten staan. Eind september is onze gebruikersovereenkomst weer met een jaar verlengd. Na een jaar volgt er weer een evaluatie en mogelijke verlenging. Het contact is plezierig. Het 'Paleis' maait het gras en laat de heggen knippen. Wij verrichten onderhoud (snoeien, ontginnen), plukken fruit, ontwikkelen het terrein met nieuwe aanplant – er is veel ruimte - en organiseren open dagen. Het terrein behoort samen met andere opstallen tegenover het Paleis, zoals koetshuis, stallen, verenigingsgebouw e.d., tot de Parade. Daar zal o.a. een garage worden gesloopt en een hotel en horecagelegenheid worden gebouwd. De nieuwe eigenaar van het Paleis heeft nog geen concrete plannen met het terrein van de kwekerij en boomgaard. De mogelijkheid bestaat dat een deel wordt

De verwaarloosde moestuin is inmiddels ontgonnen en beplant met notenbomen. Foto Wim Kok

bestemd voor parkeerplaats. Dat zou dan een groene parkeerplaats kunnen worden. Wij hopen dat de kwekerij en boomgaard gespaard blijven. Het terrein behoort tot de 'Groene Contour' en speelt een rol in de overgang van Utrechtse heuvelrug en Eempolder. Het maakt (nog) geen deel uit van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN). Het is een foeragegebied van de das, vleermuis en ringslang; de hazelworm zit er, konijnen en muizen en uiteraard veel vogels. Wat hebben we tot dusver gedaan? In maart zijn we gestart. We durfden het nog aan, voordat het voorjaar losbarstte, om de dubbele rij leiperen te snoeien. Deze hadden erg veel opgaand hout. Dit is geslaagd, maar één leipeer heeft het begeven. Alle fruitbomen kregen in het voorjaar een kalkgift, daar houden fruitbomen van. We ruimden rommel op en snoeiden bramen of staken ze uit. Op aangekochte onderstammen van appel, peer en pruim hebben we takken geënt die ook afkomstig zijn uit deze boomgaard. Deze zelf geënte fruitboompjes hebben we in een dubbele rij aangeplant. Enten luistert heel nauw; ongeveer 2/3 deel is geslaagd, bij 1/3 is alleen de onderstam uitgelopen; deze gaan we opnieuw enten, al doende leren we. Ook hebben we een rij blauwe bessen en een rij met framboos en doornloze braam aangeplant. In de kas kweekt Marieke bloemen en tomaten; we hebben er bij de bestaande oude druiven nog vijgen en kiwibessen bijgeplant. Eind juni hebben we alle appel- en perenbomen een eerste snoeibeurt gegeven. Er zijn al heel wat takken afgekomen, de bomen hebben al meer licht en lucht. Om de bomen niet te veel ineens te belasten snoeien we deze winter en volgend jaar meer. Afgelopen zomer hebben we de rij hulstbomen gesnoeid; de hoge toppen zijn er uitgehaald en brede takken die veel licht weghaalden. Er rijpen nu vele hulstbessen, dit belooft een mooie Kerst. In de heestertuin hebben we al veel bramen, met takken tot 10 meter, en opslag van esdoorn verwijderd. In de voormalige moestuin zijn met motormaaier en zeis bramen e.d. gekortwiekt. Dat is allemaal zwaar werk, ook al hebben we inmiddels hulp van vrijwilliger Gerard van de Breemer. Mede op zijn voorspraak hebben we besloten om de verwaarloosde stukjes grond rond

de bijenkasten en de voormalige moestuin grondig door een aannemer in één dag te laten opschonen en egaliseren. Begin oktober is dit geschied met klepelen en frezen. Rond de bijenkasten hebben we (akker)bloemen gezaaid. In de voormalige moestuin komt een gevarieerde notenboomgaard. Daarom hebben we daar een grasmengsel gezaaid; zoals elders in de boomgaard zal dit gras regelmatig worden gemaaid, zodat ook eventueel opkomende braam wordt kort gemaaid en uitgeput. In september hebben we al twee rijen met elk tien laagstam appel- en perenbomen geplant. Deze namen we voor een zacht prijsje af van de stichting Corazon. We hebben er ook ruim dertig geplant bij de biologische boerderij het Derde Erf aan de Birkstraat en een aantal elders.

Open dagen

Iedere maand in een weekend is er een open dag georganiseerd. Gratis voor iedereen toegankelijk. Vrijwilligers van het Paleis helpen mee. De eerste open dag was op 1^e Pinksterdag met mooi fietsweer. We verbaasden ons over de grote opkomst van meer dan 400 bezoekers. Daar waren inwoners van Soest en Baarn bij, maar ook fervente koningshuisvolgers van ver weg. Sommigen waren teleurgesteld of zelfs boos over de verwaarlozing die nog zichtbaar was. Het 'Paleis' leeft. In juli en augustus stonden de open dagen in het teken van bloemen plukken en in september en oktober van fruit plukken en proeven. Op iedere open dag konden kinderen en volwassenen door het terrein een genummerde kaartenroute volgen met vragen over de historie en de natuur; de antwoorden vond men op de achterzijde. Els van Weering heeft hierbij fantastisch geholpen.

Wat doen we met het fruit?

Het is een goed fruitjaar. Zoveel appels en

Start van de bloemenpluktuin. Foto Wim Kok

Göran geeft uitleg bij de jonge walnootbomen. Foto Eiko.nl

peren kun je niet op. Niet alles is bewaarfruit. Overigens is nergens vastgelegd welke rassen het zijn; sommige herkennen we, de andere kunnen we wel laten determineren. Dan weet je nog beter wat je eet. We doen een proef met cider maken door de Elegast uit Hilversum. Daar is een grote krat met appels naar toe gegaan. De helft van de flessen is voor ons. Zelf maakten we appelmoes en verkochten we fruit op open dagen voor een zachte prijs.

Wat willen we nog meer?

We willen meer duurzaam voedsel produceren, natuurwaarde creëren, de historie herstellen en belevingswaarde toevoegen. Het moet een paradijs worden. Concreet willen we de komende periode vier dingen. We willen meer bloemen. Marieke zal haar bloemenpluktuin uitbreiden. En wij hebben dit najaar akkerbloemen gezaaid rond de bijenkasten en doen dat wellicht ook elders. We willen meer noten en fruit. Deze winter zullen we dode of slechte fruitbomen vervangen en extra pruimenbomen aanplanten. Voornamelijk hoogstam en deels halfstam. In de voormalige moestuin planten we notenbomen, zoals okkernoten, hickory's, hazelaars en nieuwe winterharde amandelen. Dit is supervoedsel. Er zullen ook meer bessen bijkomen. We willen de historische heestertuin herstellen. Liefhebbers van bloemstukken of kerststukken zullen takken kunnen knippen. Er komt ook aanvulling van bandwilg, sierappel e.d. En we willen zoveel mogelijk mensen laten genieten. Meer vrijwilligers en bezoekers zijn welkom. We zullen i.s.m. het Paleis weer open dagen organiseren met leuke activiteiten en workshops. Volg ons op www.boomgaardsoestdijk.nl en www.eetbaarsoest.nl.

Prachtige herfst

Foto's en tekst Lieke van Bedijk

Peervormige Stuiwzwam

Deze herfst werden we allemaal verrast door een overweldigend aantal paddenstoelen, maar meer nog door de vele verschillende soorten.

We willen jullie graag laten meegenieten van vormen, kleuren en bijzonder uiterlijk. Niet ieder heeft een hoed, maar als je goed speurt vind je sporen op de meest bijzondere plaatsen. Het sporendoosje van het gele nestzwammetje bijvoorbeeld is piepklein, zo'n 3/4mm en meestal verstopt onder afgefallen blad.

Gelukkig verradert de gele kleur waar ze staan. Wat een pracht in het kleine dat weer snel verdwenen is, maar baanbrekend werk doet ondergronds. Vindplaatsen allemaal in onze regio, Lage Vuursche, Amelisweerd, Eemnes.

Kleine Trompetzwam

Gewoon Korthaarschijfje

Zwartwordende Stuiwzwam

Donkere Hazenoren

De Soesterduinen

Een zoektocht naar de zanddoorworm

Pascal Losekoot

In het najaar van 2018 lees ik voor het eerst over de zanddoorworm, op het Wikipedia item over de Soesterduinen: "(...) Ook komt in de open delen de sabelmier en de zanddoorworm (Labidura) voor". Voorzien van een prachtige foto van

Zanddoorworm, 26 juli 2019 in de Korte Duinen, de eerste waarneming. Foto Pascal Losekoot

een iets op een schorpioen lijkend beestje met een dreigend opgekromde staart.

Dat beestje wilde ik wel eens vinden! Op waarneming.nl, waar deze onder de naam Grote oorworm wordt aangegeven, zijn slechts twee waarnemingen uit Soest te vinden: beide uit 2017. Eén met foto, in april in de Lange Duinen, en dan nog 3 exemplaren in juni uit de Korte Duinen. That's it. Best zeldzaam dus!

Woestijnervaring

Vanaf dit voorjaar zoek ik met enige regelmaat in de Korte Duinen, maar zonder succes. Ik had geen idee waar ik moet kijken; op Wikipedia staat "De oorworm leeft in zelf gegraven holen onder stenen of houtstronken." - maar er liggen geen stenen in de duinen en bij houtstronken zie ik ze niet.

Tot de record brekende hittegolf. Terwijl ik

bij een binnentemperatuur van 33 graden op de bank hang, vind ik een aflevering van "Professoren op pad", van 13 juli 2018 in het Kootwijkerzand. Dit geeft me een zodanig goed plan van aanpak dat ik de volgende dag gelijk na de lunch de Korte Duinen intrek. Voorzien van een waterfles gevuld met ijsklontjes en goede zonbescherming sjok ik door het zand.

Niemand anders is op het bizarre idee gekomen om dit gebied te bezoeken, en terecht: het is er misschien wel 45 graden in de volle zon. Dichterbij een woestijnervaring kan je eigenlijk niet komen, bedenk ik.

Ik kijk onder takken en andere objecten die in het mulle zand liggen en ja hoor: daar zit een zanddoorworm. Een beetje vaal en niet zo groot als ik had verwacht,

Zanddoorworm in de Korte Duinen, 27-8-2019. Foto Pascal Losekoot

dus ik ben er nog niet zeker van dat ik met de Labidura riparia te maken heb. Op een tweede plek zie ik er zelfs vijf, die - niet verbazingwekkend in deze hitte - in paniek rondrennen op het moment dat ik de beschuttende tak opzijschuif. Totaal vind ik er 9 voordat ik - na een half uurtje zweten maar met een triomfantelijk gevoel - de Korte Duinen weer verlaat.

Zanddoorworm op hand. Foto Pascal Losekoot

Tellen en bewonderen

Thuisgekomen is de bevestiging daar. Missie geslaagd! Een dag later, op 27 juli, ga ik weer op pad, deze keer om in kaart te brengen hoeveel van deze zeldzame dieren in de Korte Duinen vertoeven. Ik tel er zestien, verdeeld over 9 plekken, aan beide kanten van het fietspad. Op 10 september tel ik ze voor de laatste keer: elf exemplaren; dan zijn ze veel rustiger omdat het een behaaglijke temperatuur is. Ik kan er rustig eentje op mijn hand bewonderen. Later zie ik ze niet meer; ik vermoed dat ze ingegraven zijn. Al met al een erg geslaagde zoektocht, die ik komend jaar zeker weer wil herhalen.

Bronnen:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Soester_Duinen

https://www.maxvandaag.nl/programmas/tv/professoren-op-pad/de-veluwe/POW_04061850/ De genoemde uitzending

Het vlinderpad in Bunschoten

Peter van der Wijst en Gerrit de Ruiter

Begin dit jaar stelde Peter van der Wijst voor om met een vlindertelling te beginnen in Bunschoten.

Op 9 maart waren Dick Nagelhout, Peter van der Wijst, Minke Joosse en ik (Gerrit de Ruiter) bijeen op het gebied aan de Nijkerkerweg om te kijken of dit geschikt was.

Een mooi gebied waar ook de oeverwaluwanwand gesitueerd is. Dit is een wandel- en natuurgebied dat de gemeente Bunschoten heeft gemaakt aan de oostzijde van het industriegebied Haarbrug Noord. Je kunt vanaf de Nijkerkerweg zo achter de industrieterreinen fietsen richting Amersfoort, om vervolgens op de Amersfoortseweg uit te komen. Het mooie is dat je dan ook langs de oeverwaluwanwand komt.

Dat betekent dat je met de vlindertelling twee vliegen in een klap slaat. Het is een gebied waar enkele plasjes aangelegd zijn en waar grote delen niet gemaaid worden. Via een brede wetting kijken we op de aangrenzende polder waar vaak veel vogels vertoeven. We lopen vanaf het hek zo'n driehonderd meter richting Amersfoort.

Kleine Vuurvliinder. Foto Gerrit de Ruiter

Vlinderpad Augustus. Foto Gerrit de Ruiter

Waarnemingen

We hebben dit jaar zes keer de route gelopen en op 12 oktober gaan we het de laatste keer dit jaar doen. In het begin was het er erg koud en stond het gewas laag.

Naarmate de dagen lengden en het weer warmer werd, werden er ook meer

vlinders gezien. Vooral de meest voorkomende dagvlinders als de koolwitjes, atalanta, dagpauwoog, bont zanddoogje enz.

Wat vooral opviel was de bijna totale afwezigheid van de kleine vos, maar één keer geteld in al die keren, en de overvloedige aanwezigheid van de invasieve soort: de distelvlinder. Ook libellen en juffers zijn hier te vinden plus een surplus aan insecten.

Mede door promotie van Wim Smeets, die daarvoor zijn kanalen gebruikte, konden we al verscheidene gasten verwelkomen die dit een pracht idee vinden en verwonderd waren dat er eigenlijk zoveel te zien is op zo'n klein gebied. Wat mooi is dat je door de gasten ook weer bij kan leren van wat zij zien en weten. Dat geeft een leuke wisselwerking.

Voor volgend jaar willen we zoveel mogelijk een vast tijdstip hebben dat regelmatig terug komt, tweede zaterdag van de maand of zo. Ook willen we een keer een nachtvlindertelling gaan doen en daardoor meer bekendheid te geven aan het moois dat 's nachts vliegt. We zien uit naar het volgend seizoen.

Tapuiten

Donderdag 12 september 2019 is er 16 kubieke meter stenen gestort, in vier hopen verdeeld, op het terrein van de plasjes van Vitens aan de Westdijk in Bunschoten. Dit op vraag van enkele leden van de IVN Natuurwerkgroep Bunschoten, Afdeling Eemland.

Deze stapels stenen worden in de loop van dit najaar voorzien van nestgangen voor de tapuut. Dit in navolging van de activiteiten op dit gebied op de voormalige vliegbasis Soesterberg.

Wat schetst de verbazing dat binnen tien minuten nadat de laatste stapel was gestort, er al tapuiten verschenen bovenop de nieuwe stapels stenen. Dat belooft wat voor de toekomst.

Ik kon het niet nalaten om direct mijn camera op te halen en er foto's van te maken.

Wim Smeets

Fotografen op pad

Aan onze fotografen is gevraagd om een foto in te zenden waar ze trots op zijn of waar ze iets mee hebben. In de vorige NatuurNabij stonden al vier inzendingen, in deze NatuurNabij weer een paar..

Fluiter

Op 21 mei 2009 ging ik een stukje wandelen op de Stompert en op een gegeven moment hoorde ik deze vogel zingen. Even zoeken en ik zag het vogeltje op een takje zitten. Na een tijdje observeren zag ik dat de vogel op steeds weer dezelfde plekken terugkwam, waarschijnlijk de randen van zijn territorium.

Ik ben naar huis gegaan om mijn grote lens en statief op te halen. Opgesteld voor één van de zangplekken en wachten tot de vogel weer langs kwam zodat ik deze foto kon maken.

Daarna uitgezocht om welke vogel het ging: het is een fluiter (*Phylloscopus sibilatrix*).

Peter van der Wijst

Het Soesterveen; een verborgen paradijsje op een oud moeras

Piet van Dijk

Paadje Boerenstreek door Soesterveen. Foto Piet van Dijk

(zegge)hoogveen, van 50 tot maar liefst 120 cm dik, gelegen aan beide zijden van het paadje Boerenstreek. De gebieden zijn totaal 4 hectare groot en eigendom van Natuurmonumenten. Eind jaren '70 en begin jaren '80 is al begonnen met het verwijderen van jonge boompjes in één deel, bosopslag, om dichtgroeien te voorkomen. Sinds kort is het gebied verdubbeld door de aankoop van de weilanden ertussenin. Het ligt tussen 1,90 en 2,20 m boven NAP. Dit artikel gaat vooral over het gebied in betekenis 3. Maar eerst wat grote lijnen over het totale grote Soesterveen in betekenis 1.

Soest herbergt een verborgen paradijsje, dat sinds kort twee keer zo groot is geworden: het Soesterveen. Het wemelt er van bijzondere planten en insecten, maar ook vogels en enkele reptielen. Er heerst een weldadige rust. Het ligt om de hoek. Je kunt er niet komen, maar er wel langs wandelen of fietsen.

Het Soesterveen wordt in Soest in drie betekenissen gebruikt.

1. Het grote Soesterveen: het gedeelte tussen het oude Soest, vanaf de Nieuweweg/Beukenlaan, tot de Wieksloterweg, waar eeuwenlang veen is gewonnen. Nu is het gebied grotendeels bebouwd met de wijken Smitsveen (jaren 60), Klarwater (jaren 60 en 70), Overhees (jaren 70 en 80), Boerenstreek (jaren 90 en 10) en het bedrijventerrein Nieuwegracht (jaren 90). Autochtone Soesters zeggen ook nog steeds: woon je in het veen? Dan bedoelen ze een van die wijken.
2. Het Soesterveen op papier: de gemeente Soest noemt het gebied tussen de Wieksloterweg en Overhees/Boerenstreek het Soesterveen.
3. Het eigenlijke Soesterveen betreft twee beschermde, ontoegankelijke gebieden met restanten van inmiddels verdroogd

Het grote Soesterveen

Het Soesterveen maakt zelf weer onderdeel uit van de Laagte van Pijnenburg. Dit is een grote laagte die ingeklemd ligt tussen een paar

Groentje, fotowerkgroep

Violet en Remco van Vlinders Eemland hebben 19 soorten dagvlinders aangetroffen (landelijk zo'n 55 soorten, in Soest zo'n 30 soorten). „Dat is niet veel of weinig, gewoon gemiddeld, maar wel in een heel klein gebiedje”, zegt Violet. „Het Groentje is een mooie soort.” Van de nachtvinders zijn er maar liefst 540 soorten (van de 2400 bekende in Nederland) gevonden, dat is dus 25 procent van wat er in Nederland voorkomt.

Opvallende, interessante soorten:

- Zwartvlekgranietmot (*Eudonia delunella*): na 1856 voor zover bekend niet gezien in provincie Utrecht tot deze waarneming in 2018.
- Berkenplatlijf (*Semioscopis avellanella*)
- Stippelsnuituil (*Macrochilo cribrumalis*)
- Moerasmicro-uil (*Hypenodes humidalis*): vanaf 2013 slechts enkele waarnemingen bekend in provincie Utrecht, alleen door Vlinders Eemland
- Vanillevlekje (*Atemelia torquatella*): eerste waarneming in provincie van deze soort
- Dubbelzakdrager (*Diplodoma laichartingella*)
- Sleedoorndwergspanner (*Pasiphila chloerata*)
- Bosbesbladroller (*Rhopobota myrtillana*)

Opvallende overige insecten:

- Limnephilus elegans*
- Schoraas (of Zomersneeuw) – *Ephoron virgo*.

De eerste is een zeldzame soort schietmot van voornamelijk hoogveengebieden. De schoraas is een soort insect (haft) dat eigenlijk alleen maar voorkomt bij de grote rivieren.

Dirk van de Heuvel de laatste veenstekker. Foto Archief Eemland

stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug. Aan de noordwestzijde ligt de stuwwal van Lage Vuursche en Baarn, aan de zuidzijde ligt de stuwwal van Soesterberg en Amersfoort en aan de noordoostzijde ligt de stuwwal van Soest, de Eng. De stuwwallen zijn ontstaan in de een na laatste ijstijd, het Saalien (238.000-126.000 jaar geleden). Vanaf ongeveer het begin van het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) vond in deze laagte veenvorming plaats. De oorspronkelijke zandondergrond was in de tijdperken daarvoor uitgestorven tot een lemige laag (keileem); ondoordringbaar voor water wat bewoners van Overhees nog steeds merken als ze diep in hun tuin spitten.

Door de lemige ondergrond bleef het hemel- en het kwelwater afkomstig van de Soestereng en de Soesterduinen in deze kom staan.

Eerst kwamen riet- en vooral zeggeveen (zegge is een cypergras) tot ontwikkeling. Naarmate het veenpakket verder aangroeide, kwam de begroeiing meer en meer onder invloed van voeding met regenwater te staan, waardoor veenmosveen groeide; veenmos kan veel water opzuigen en regenwater vasthouden. De vorming van het veen heeft waarschijnlijk geduurd tot omstreeks het begin van de jaartelling. Uiteindelijk ontstond zo in de Laagte van Pijnenburg een uitgestrekt veengebied,

Bruinrode heidelibel, fotowerkgroep

Flora- en faunaparadijs in Soesterveen

Het geplagde gebied is voor een groot deel begroeid geraakt met veldrus- en snavelzegge-veenmosvegetaties. In een deel met wat vastere en minder natte bodem groeien naast veldrus ook soorten als hennegras, kale jonker, wilgenroosje, tormentil en moerasrolklaver.

In delen die iets minder diep afgeplagd zijn en hierdoor dus een fractie hoger liggen, kan het grondwater niet tot in de wortels doordringen en wordt het leefmilieu van de planten gedomineerd door zuur neerslagwater. In combinatie met de iets minder natte omstandigheden zijn hier veenmosrijke dopheidevegetaties tot ontwikkeling gekomen, en op nog iets hoger gelegen plekken is ook struikheide aanwezig. Op meer open natte plekken zijn pioniervegetaties aanwezig met veel bruine snavelbies, kleine zonnedaauw en moeraswolfsklauw.

Wrattig veenmos en rood veenmos, bultenvormende mossen die kenmerkend zijn voor hoogveen, worden aangetroffen. Verder komt overal in het geplagde gebied gewoon en fraai veenmos voor. In het deel dat in de jaren negentig is afgeplagd groeien daarnaast ook geoord veenmos en waterveenmos. Andere hoogveensoorten die sinds het afplaggen van de bodem in het gebied zijn aangetroffen zijn witte snavelbies en veenpluis. Dankzij kwelwater groeit er duizendknoopfonteinkruid, en langs de oevers komt veel snavelzegge voor. In veel putjes groeit echter ook grote lisdodde, wat duidt op eutrofiëring. In het geplagde gebied naast deze putjes duldt ook de aanwezigheid van riet op relatief voedselrijke omstandigheden.

Dieren

Behalve de in het artikel genoemde levendbarende hagedis en ringslang zijn bijzonder de gerande oeverspin en de wesp- of tijgerspin. Binnen 30 meter is een buizerdnest aangetroffen. Verder komen hier voor dankzij de aanwezigheid van grasland, heide en bosschages: roodborst, fitis, merel, vink, winterkoning, tjiftjaf, fitis, roodborstapuit, grasmus, boompieper, houtduif en ekster.

De Soesters begonnen vanaf de Eng het gebied te ontginnen, loodrecht het Soesterveen in. De Wieksloterweg (Wyck betekent afwateringssloot) werd in 1394 gegraven als afscheiding tussen het Soesterveen en het Heezerveen, op last van de bisschop Frederik van Blankenheym. Opmerkelijk: rietveen en zeggeveen, waaruit het Soesterveen voornamelijk bestaat is in feite als grondstof ongeschikt voor vervaardiging van turf, omdat er te veel as overblijft.

Toch heeft men, door de heersende armoede, het Soesterveen op vele plaatsen uitgegraven voor het winnen van deze slechte kwaliteit brandstof. De laatste restjes veenaafgraving vonden in 1954 plaats.

Het eigenlijke Soesterveen (betekenis 3) Langs de twee veenrestantjes, die dus sinds kort aan elkaar vast zitten doordat de tussenliggende weilanden nu ook meedoen, lopen twee belangrijke fietsverbindingen, de Dorpsstreek en de Boerenstreek en liggen op ongeveer 1,90 tot 2,5 m boven NAP (de wijk Overhees is het maaiveld opgehoogd met zand tot 3,20 m boven NAP). De fietspaden verbinden het bos aan de Wieksloterweg (Op Hees) met de bebouwde kom van Soest.

Een paar jaar geleden kocht Natuurmonumenten het gebied tussen de twee restanten om het veengebied te versterken. Daardoor is er nog eens 4 hectare bij gekomen en dat is pas grondig bewerkt om verdroging tegen te gaan.

Het nieuw ontstane natuurgebied is niet opengesteld voor het publiek, want er komen bijzondere planten en dieren voor. Betreding zou tot schade aan de vegetatie leiden. „Natuurmonumenten zou hier wel voor paden willen zorgen, zodat mensen er ook van kunnen genieten, maar het gebied is te klein en te kwetsbaar om dit momenteel te realiseren”, zegt ecoloog Tim van den Broek van Natuurmonumenten beheereenheid Utrecht.

Het gebied heeft al lang last van verdroging, mede doordat het minder regent in Nederland. Bovendien was tot 2004 op 1,5 km afstand ten zuidoosten nog een drinkwaterwinningspunt aanwezig. Na sluiting daarvan steeg het

dat behalve het Soesterveen, ook het Heezerveen en het Vuurscherveen omvatte.

Het grote Soesterveen ligt dus net als de hele Laagte van Pijnenburg in een kommetje, tussen de Utrechtse Heuvelrug vanaf Zeist en de Eng in Soest. Aan de ene kant liggen bossen (voor 1900 nog uitgestrekt heidevelden), aan de andere de bebouwde omgeving van Soest. Tot ver in de Middeleeuwen was het door die komligging een nat, moerassig gebied met laagveen (onder het maaiveld gevormd, gevoed door grondwater, voedselrijk) en

hoogveen (boven het water gevormd, gevoed door regen en daardoor voedselarm). Kwelwater kwam vanaf de Eng, de Lange Duinen en De Stulp en dieper grondwater vanaf Soestduinen naar het Soesterveen. Pas toen er turf werd gegraven, eind 14^e eeuw en grootschaliger vanaf 1404 toen een ontginningsmaatschappij –

De Gezellen van het Soesterveen - voor het veen werd opgericht, deed de mens zijn intrede in het gebied; ‘arme, schamele mensen’ staat in oude stukken.

grondwater met 10 tot 20 cm. Maar de 3,5 km verderop gelegen drinkwaterwinning Soestduinen heeft wel invloed. Droge zomers hebben ook veel invloed. Zo zakke het grondwater in 1996 en 1997 tot zo'n 70 cm beneden het maaiveld weg, in 2003 en 2006 was dat 40 cm. Voordeel is wel dat er kwelwater in het gebied van de Heuvelrug en van de Eng het gebied in komt.

Achteruitgang

Het hoogveen is sinds 1900 hard achteruitgegaan door ontginning en vervolgens omliggende bebouwing, vooral na 1950. Uit een kaart van 1900 blijkt dat er toen nog een behoorlijk veengebied aanwezig was met een aantal veenputten. Natuurmonumenten kocht de twee restanten in 1927 van de provincie Utrecht.

De twee hoogveengebiedjes worden verdeeld in een zuidoostelijk deel (tegen de Wieksloterweg aan) en een noordwestelijk (vlakbij de Boerenstreek). In het zuidoostelijke hoogveenrestant is al in de loop van de afgelopen decennia een aanvang gemaakt met het ecologische herstel van het gebied: na verwijdering van de bosopslag en het afplaggen van de veraarde toplaag van de veenbodem is een aantal hoogveen- en natte heidesoorten teruggekeerd. Het zuidoostelijke deel is inmiddels bekend bij mensen die al jaren mee doen aan de Natuurwerkdag daar. Ook is er al jaren

een club vrijwilligers actief die op gezette tijden onderhoudswerk doen in het veen. Opschietende boompjes, vooral berken en wilgen, worden verwijderd. De laarzen moeten dan aan, want ondanks die verdroging is het vooral in het najaar en de winter nog erg nat. "We werken hier altijd graag en we hebben veel lol met elkaar", vertelt Violet Middelma. Zij is coördinator van de groep.

Om het regenwater en het kwelwater vast te houden en het gebied natter te maken, heeft Natuurmonumenten een aantal maatregelen getroffen in samenwerking met waterschap Vallei en Veluwe. In de sloot langs de Boerenstreek zijn stuwen aangelegd. In de sloot langs de Wieksloterweg kwam een duiker. Hiermee wordt het grond- en regenwater vastgehouden in het natuurgebied. De fosfaatrijke bovenlaag is afgegraven en op het voormalige landbouwperceel tussen de veenrestanten is de oude plagselwal verwijderd. Sloten zijn gedempt, afgedamd of ondieper gemaakt. Levendbarende hagedis

Op de hoge delen in het hoogveenrestant zijn meerdere levendbarende hagedissen aangetroffen. Om dit dier in het gebied te houden, is een deel van een plagselwal gespaard zodat er voldoende overwinteringsplekken overblijven. Natuurmonumenten verwacht dat er na het uitvoeren van de werkzaamheden

Soesterveen vanaf Wieksloot. Foto Piet van Dijk

flink wat meer levendbarende hagedissen bij komen. Ook de ringslang komt veelvuldig voor. De sloten, veenputjes en structuurrijke in het gebied vormen een geschikt foerageergebied voor de soort. Natuurmonumenten heeft door het verbreden van oevers en afgravingen het leefgebied enigszins aangetast, maar er blijft volgens de organisatie nog genoeg over voor de ringslang (geschatte populatie 5-20) en de levendbarende hagedis (geschatte populatie 80-120).

Bekend is dat ringslangen en hagedissen graag in de zon liggen, op wat hogere, droge ruggen. Lage en natte delen en schaduwrijke bosranden zijn meer interessant om te foerageren. Nog geen 200 meter van het Soesterveen zijn waarnemingen van de kamsalamander gedaan. Voortplanting van dit reptiel is niet te verwachten omdat er zich niet voldoende 'voortplantingswateren' in het gebied bevinden.

Levendbarende hagedis, fotowerkgroep

Bronnen:

Beemt, Fred G. van den, Veen en Turf is Soesterveen, tijdschrift Van Zoys tot Soest, jaargang 1 nr 1 1980.

Ecologisch herstel Soesterveen, Bell Hullenaar, 2010.

Hilhorst, Jan H.M. en Jos G.M., Soest, Hees en de Birk van de 8ste tot de 17^e eeuw, Hilversum, uitg. Verloren, 2001. 367 blz
Hilhorst, Jos G.M. Hilhorst, Turfwinning te Soest in de 15de eeuw. Gekopieerd artikel, bron onbekend.

Inrichtingsplan zuidoostelijk deel Soesterveen, Bell Hullenaar, 2017.

Indien onbestelbaar:
Turfstreek 95
3766 HT Soest

RESTAURANT
DE KORTE DUINEN

Birkstraat 108 | 3768 HL Soest
035-6013720
info@dekorteduinen.nl
www.dekorteduinen.nl

Vier seizoenen, één tuincentrum!

Het tuincentrum waar het draait om alles dat leeft, groeit en bloeit. Een zee aan levend groen staat u als ontvangstcomité op te wachten. Met verkwikkende geuren en een bonte pracht aan kleuren. Heerlijk om in te vertoeven.

Veel van onze bezoekers maken van hun "tuininkopen" een uitje. Lekker tuinstruinen, kiezen uit de wekelijkse aanbiedingen, leerzaam praatje maken met onze medewerkers en andere groenliefhebbers en wat eten en drinken in ons restaurant De Kastelein.

*t Vaarderhoogt houdt regelmatig leuke publieksmanifestaties. Wilt u daarvan op de hoogte worden gehouden, meld u dan aan op onze site www.vaarderhoogt.nl.

Dorresteinweg 72b Soest, 035 - 6012883, www.vaarderhoogt.nl

*Eemland Diervoerders
Ook voor al uw
vogelbenodigdheden!*

**EEMLAND
DIERVOEDERS**

Birkstraat 125a
3768 HE Soest
Telefoon 033 461 87 14

info@eemlanddiervoerders.nl
www.eemlanddiervoerders.nl

ma t/m vr 8:00 - 18:00
zaterdag 8:00 - 16:00

DE GROOTSTE EN VOORDELIGSTE IN DIERVOEDING